

azonban nem az $\frac{a}{b}$ értékeket, hanem ezek helyén mindjárt az $\left(1 - \frac{a}{b}\right) \cdot m$ értékeket tüntették fel. Az $\left(1 - \frac{a}{b}\right) \cdot m$ értékek meghatározása a C-skálán minden esetben számítással történt. Mivel a Gyógyszerkönyv az izotónia beállításához közömbös anyagként a nátriumkloridot (kivéve az ezüst-sóknál) jelöli meg, a számításához szükséges m értéke az injekcióknál (9,0 mg/ml) és szemészeti oldatoknál (9,7 cg/10 g) egyaránt ismert volt.

Az izotónia- és a hígítási nomogrammok között két hasonlóság van. Az egyik az ellenkező irányú skála-beosztás, a másik pedig az, hogy az izotónia-nomogrammoknál is megtaláljuk — legalábbis az A- és C-tartón — a kettős skálázottságot (5 ábra). Ennek oka itt is az, hogy a két résznomogrammnak ugyanazon tartókon való ábrázolása jobb helykihasználást tesz lehetővé anélkül, hogy a számoló ábra használatában nehézség jelentkeznék.

IRODALOM

Müller A. — Nomographie für die technische Praxis (1952) — Karlovitz László feljegyzései. — 1. Erdy-Gruz T. — Proszk János: Fizikai-kémiai praktikum — 77 (1955). — 2. Pharm. Hung. Ed. V. I. 466 (1954).

ZUSAMMENFASSUNG

Die Pharmacopoea Hung. V. veröffentlicht zur Erleichterung einiger Rechnungsaufgaben Nomogramme. Der Verfasser gibt in seinem Artikel das Prinzip der Verfertigung der Nomogramme bekannt. Als Beispiel dient die Verfertigung der Nomogramme zur Korrektur des Thermometers, sowie zur Herstellung von Verdünnungen.

(Egészségügyi Minisztérium Gyógyszerészeti és Műszerügyi Főigazgatóság Gyógyszerismertető Osztálya, Budapest, V Akadémia u. 10.)

Érkezett: 1959. II. 2

XVIII. SZÁZADBELI GYÓGYSZERNEVEK FARMAKOLÓGIAI VONATKOZÁSAI

DR. HALMAI JÁNOS

Az utóbbi évtizedekben egyre gyakrabban merült fel az a kérdés, hogy *Quo vadis Pharmacia*, vagyis milyen lesz a jövő gyógyszerészetének arculata, merre veszi az irányt és ennek megfelelően milyen kiképzést kapjanak a jövő gyógyszerészei. Ez a kérdés nemcsak nálunk, hanem a szomszédos népi demokratikus országokban is felmerült, sőt sokkal pregnansabban jelentkezik a nyugati államokban.

A gyógyszerésznek gyógyszerzakértőnek kell lennie elsősorban, de nem kevésbé az orvos hasznos segítőtársának. Ez utóbbi feladatát pedig akkor tudja jól betölteni, ha a gyógyszerek alkalmazásának módjával, de főként hatásával teljesen tisztában van. Számítalan esetben veszik igénybe a gyógyszerész ez irányú tudását ma is, amidőn újabb gyógyszerekről vagy gyógyszerhelyettesítésről van szó. E téren az orvosok is szinte elvárják a gyógyszerész legmesszebbmenő szaktudását és igénybe is veszik.

Tehát a jövő gyógyszerész nemzedéknek biológiai, funkcionálisanatómiai és farmakológiai alapos tudást kell az életbe magával vinnie, ha hivatása magaslatán kíván állni.

Vajon a ma, a tegnap és a régmúlt gyógyszerésze hogyan állt e téren?

A ma gyógyszerésztől már fokozott mértékben elvárják a gyógyszerhatástani ismeretek alapos birtoklását. A tegnap gyógyszerésztől még alig vártak valamit, csupán a laikus vásárló tételezte fel gyógyító tudományát, ami egyes kézi-eladási cikkek árusításával ki is merült. A közelmúlt gyógyszerésztől feltették a hatástani ismeretek közlését. Illetékesek azt hitték, hogy minden gyógyszerész kiuzsáló lesz, ha farmakológiát tanul. Pedig ellenkezőleg történt és van ma, sőt lesz holnap is.

A régmúlt gyógyszerésze is jelentős tudással rendelkezett e téren. Ezt szeretném bizonyítani jelen tanulmányommal, melyet éppen azért készítettem, hogy ilyen módon is igazoljam a gyógyszerész farmakológiai tudásának elengedhetetlen szükségességét.

Forrásaim voltak: a *Pharmacopoea Austriaco-Provincialis* 1774, 1775, 1778/79 és 1780. évi kiadásai, továbbá az 1783, 1787 és 1794/95 évi lenyomatai; a *Taxa Pharmaceutica Posoniensis* 1745-ből, végül a debreceni Déry Múzeumban levő *Arany egyszarvú*-hoz címzett gyógyszer-tár laboratóriumi könyvének 1772. áprilistól 1773. augusztusig történt feljegyzései. Ezekből állítottam össze a következő listát, mely olyan gyógyszerneveket sorol fel, amelyekben farmakológiai vonatkozás van.

- Acetum aromaticum* — antisepticum — prophylacticum — cardiacum
- Antimonium diaphoreticum*
- Antihelcticum Poterii*
- Aqua anodyna*
  - *apoplectica* = gutaütés ellen való víz
  - *asthmatica* = fulladás ellen való víz
  - *antiphthisica* = aszú körség ellen való víz
  - *antiscorbutica* = senyvedt rothadás ellen való víz
  - *aperitiva* = ereket nyitó víz
  - *arthritica* = köszvényvíz
  - *carminativa regia* = királyi, szelek ellen való víz
  - *carminativa simplex* = közönséges szelek ellen való víz
  - *carbunculi*
  - *cordialis frigida* — temperata = szíverősítő víz, szívhűsítő víz
  - *embryonum* = magzatvíz
  - *dysenterica* = véhas ellen való víz
  - *epileptica* = nyavalyatörés ellen való víz
  - *ad gonorrhoeam* = mag folyás ellen való víz
  - *histerica foetida* = bűdös méhanya-víz
  - *nephritica* = vesefolyás ellen való víz
  - *ophthalmica cum sapone* = szappanos szemvíz

- Aqua paralyseos*
 — *phagedenica* = etetővíz
 — *scabios*
 — *vulneraria acida cum aceto* = savanyú sebvíz
Balsamum antispasmodicus = görts balszam
 — *apoplecticus* = gutaütés ellen való balszam
 — *hypnoticus* = álomhozó balszam
 — *hystericus* = méh anyja balszam
 — *magicus* = babonázás ellen való balszam
 — *magnanimitatis* = bátorító balszam
 — *odontalgicus* = fogfájás elleni balszam
 — *paralyticus* = elesett tagokat erősítő balszam
 — *polychrestus* = sok hasznú balszam
 — *puerorum dentientium* = gyermekek fogzását enyhítő balszam
 — *stomachalis* = gyomorerősítő balszam
 — *vulnerarius* = sebbalszam
Ceratum ad fonticulos = kutacsi viasztapasz
 — *pro cereolis ad dolores leniendos*
 — *pro cereolis digestivus*
 — *pro cereolis exsiccantibus*
Cereoli simplices = egyszerű viasz-szálak
Crocus Martis adstringens
 — *Martis aperitivus Stahlii*
Electuarium anodynum
 — *antidotale* = mérge ellen való liktárium
 — *antiscorbuticum* = vérnek senyvedt rothadása ellen való liktárium
 — *antifebrile* = lázellenes nyelet
 — *aromaticum stomachicum* = gyomorerősítő liktárium
 — *benedictum laxativum* = áldott purgáló liktárium
 — *catharticum* — *regium* = királyi purgáló liktárium
 — *s. Confectio spagyrica* = vesefájás ellen való liktárium
 — *contra vermes* = giliszta ellenes nyelet
 — *contra hydrophobiae*
 — *dentifricium* = fogdörögölő nyelet, fogtisztítása való liktárium
 — *dysentericum purgans* = purgáló vérhas liktárium
 — *dysentericum stypticum* = szorító vérhasliktárium
 — *infantum* = csecsemők nyele, álomhozó liktárium
 — *hydropicum* = vízi kórság ellen való liktárium
 — *lenitivum tamarindorum* = haslágító liktárium
 — *lenitivum e senna* — *aperiens* = gyengén hajtó nyelet
 — *pectorale* = hurut ellen való liktárium; mely-nyelet
 — *pectorale dulce seu asthmaticum*
 — *purificans* = vértisztító liktárium
 — *purgans* — *hydragogum* — *hydropicum* = vízkórság ellen való liktárium
 — *stomachicum* = gyomorerősítő liktárium
Elxivium aperitivum Clauderi = haslágító elixírium
 — *antivenerum* = franzu ellen való elixírium
 — *asthmaticum*
 — *febrile Mysis* = hideglelés ellen való elixírium
 — *menstruale* = holdszámot indító elixírium
 — *pectorale* = melyre és hurut ellen való elixírium
 — *pestilentielle* = pestis ellen való elixírium
 — *stomach. temperatum* = gyenge gyomor elixírium
Emplastrum aromaticum — *stomachicum* = illatos tapasz
 drágalátos gyomortapasz
 — *defensivum rubrum* = veres védőtapasz (tüzességet oltó tapasz)
 — *diaphoreticum* = izzasztó tapasz
 — *febrifugum* = hideglelés ellen való flastrom
 — *ad fonticulos rubrum* = fontanellára való veres flastrom
 — *ischiadicum* = tsipőcsont fájdalom ellen való flastrom
 — *malacticum* = puhító flastrom
 — *ad mamillas* = kemény dagadt testre való flastrom
 — *ad rupturas seu hernias* = sérvellenes tapasz
 — *nervium* = inakot erősítő tapasz
 — *odontalgicum* = fogfájás ellen való tapasz
 — *resolvens Schmuckeri* = oszlató tapasz
 — *stomachicum ord.*
 — *strumale* = gelyva flastrom
 — *ad verrucas et clavos pedem* = tíkszemre való flastrom
 — *resicatorium* = hólyagszívató flastrom
 — *ad ulcera antiqua* = fekélyekre való flastrom
Emulsio laxativa
Essentia acovistica = hallásra való esszencia
 — *amara* = keserű esszencia
 — *anodina s laudan. liquid.* = fájdalmat enyhítő esszencia
 — *aphrodisiaca* = férfiúságot indító esszencia
 — *carminativa* = szeleket hajtó esszencia
 — *pectoralis saccharata* = hurut ellen való esszencia
 — *stomachalis* = gyomoreszencia
 — *traumatica* = vérállító esszencia
 — *seu liquor visceralis* = belső részeket átaltható esszencia
Explementum ad dentes
Extractum amaricans compositum = többszerű keserűes vonat
 — *cholagogum* = epét purgáló extraktum
 — *emmenagogum* = holdszámot indító extraktum
 — *febrifugum* = hideglelés ellen való vonat
 — *hydragogum* = vizes nedvességet purgáló vonat
 — *panchymagogum* = mindennemű nedvességet purgáló extraktum
 — *purgans drasticum*
 — *s. laudanum diureticum* — *hystericum*
Globuli carminativi = szeleket hajtó golyóbis
Infusum laxativum = hashajtó forrázat
Lapis carniola — *nephriticus* — *percarum*
 — *divinus ophthalmicus* = *cuprum aluminatum*
Liq. viscerat.
Liquor anodynus mineralis (Hoffmanni) = Spir aetheris sulf.
 — *aperitivus*
 — *apoplecticus balsamicus* = gutaütés ellen való spirtusz
 — *ophthalmicus coeruleus* = kék szemváz
 — *visceralis*
Looch asthmaticum = fulladozás ellen való tüdőliktárium
Massa pilularum aggregatarum
 — — *antipodagricarum*
 — — *arthriticorum*
 — — *ad gonorrhoeam*
Mel pectorale = hurut ellen való méz
Medula cervi = szarvas csontveleje
 — *vituli* = borjú csontveleje
Mercurius diaphoreticus albus
Morsuli ad ardorem ventriculi = gyomorerégés ellen való morsulák
 — *laxativi* = purgáló morsulák
 — *magnanimitatis* = bátorító morsulák
 — *purgantes* = purgáló morsulák
Oleum laterum — *lateritum* — *philosophorum empyreumaticum*
 — *acovisticum* = hallásra való olaj
 — *carminativum* = szeleket hajtó olaj
 — *ad hernias* = megszakadás ellen való olaj
 — *Loimicum* = pestis ellen való olaj
 — *stomachale* = gyomorolaj
Panis laxans = hashajtó kétszersült
Pilulae aggregatae
 — *antipodagricae* = köszvény elleni pilulák
 — *arthiticae* = száraz fájdalom elleni pilulák
 — *febriles alternantes* = hideglelés ellen való pilulák
 — *purgantes* = hideglelés ellen való purgáló pilulák
 — *foetum corroborantes* = magzatot erősítő pilulák
 — *ad gonorrhoeam* = magfolyás elleni pilulák
 — *hydropicae* = vízi kórság ellen való pilulák
 — *hypochondriacae*
 — *pestilenciales* = pestis ellen való pilulák
 — *purgantes drasticae*
 — *spleneticae* = rászt oszlató pilulák (lép)
Preparata lapis nephriticus = preparált vesekő
 — *osteocollae* = tsontforrasztó kő
 — *priapus cervi* = szarvas tsek
 — *ceti* = cethal tsek
 — *tali leporis* = nyúl boka tsont
Pulpa cassiae pro clysteribus = klisztélynak való cassia liktárium
Pulvis absorbens
 — *contra abortum* = időtlen szülés ellen való por

- Pulvis anodynus (opiatus)* = fájdalmat enyhítő sok-szerű por
- *analepticus frigidus* — *completus* = szíverősítő por
  - pézsmával s ámbrával
  - *antispasmodicus*
  - *anticolicus* = hasrágás ellen való por
  - *adsorbens infantum* = csecsemők felszívó pora
  - *antheplepticus Marchionis* = nehéz nyavalya ellenes por
  - *arthriticus* = száraz fájdalmak ellen való por
  - *ad calculum* = kő ellen való por
  - *contra casum* = aludt vért oszlató por
  - *cephalicus albus* — *ruber* = fejerősítő fehér — veres por
  - *dentifricius albus, niger, ruber* = fogakat tisztító por
  - *digestivus* = oszlató por
  - *ad dystochiam* = nehéz szülés ellen való por
  - *dysentericus* = vérhas ellen való por
  - *ad dysuriam* = vizelet akadása ellen való por
  - *equorum* = lovaknak való por
  - *epilepticus* = nyavalyatörés ellen való por
  - *pro epithemate cordis* = szívre burító por
  - *hepatis* = májra burító por
  - *febrilis* = hideglelés ellen való por
  - *ad fluorem album* = asszonyok fejer folyása ellen való por
  - *fumalis arthriticus* = száraz fájdalmak ellen való füstölő por
  - *fumalis ad incantaciones* = babonálás ellen való por
  - *gingivalis* = ínytisztító por
  - *haly abatis* = aszúkórság ellen való por
  - — *contra phthisim* = aszúkórság ellen való por
  - *purgans*
  - *stermulatorius viridis* = zöld prüszköltető por
  - *stomachicus* = gyomorerősítő por
  - *strumalis (spongiae)* = golyvaport, égetett szivacs-por
  - *temperans*
  - *ad tussim* = hurutellenes por
  - *digestivus, stomachicus*
  - *pectoralis, resolvens*
  - *depilativus*
  - *diaphoreticus albus*
  - *pleuriticus*
  - *ad tussim infantum*
  - *ad palpitationis cordis*
  - *fumalis carminativus*
- Radices quinque aperientes*
- Rasura cranii humani*
- *cornu cervi*
  - *dentis elephantis*
- Rotulae aut tabulae contra vermes* = geleszta ellen való cukros rotulák vagy táblák.
- Sal amarum*
- *amarum purgans*
  - *communis* — *fossilis* — *culinaris*
  - *digestivus* — *febrifugus Sylvii*
  - *febrile Mynsichti* = hideglelés ellen való só
  - *mirabilis* — *mirabile Glauberi*
  - *polychrestus* = sokhasznú só
- Semina quatuor calida*
- — *frigida* = a négy húsmagok
- Species antifebrilis* = hideglelés ellen való species
- *contra apoplexiam* = guttaütés ellen való species
  - *aperitivi* — *aperientes* = haslágyító species
  - *aromaticae resolventes* = illatos oszlató fűszerek
  - *antiscorbut*
  - *aperitivum*
  - *antisepticus*
  - *amaricantes*
  - *aperitiv. maj.* = nagyobb haslágyító species
  - *cordiales temperatae*
  - — *completae*
  - *pro cucupha* = sapkába való fejerősítő species
  - *cephalicae resolventes pro fomentatione* = sapkába való fejerősítő species
  - *diaphoret*
  - *dysentericae*
  - *diagorac*
  - *carminat* = szeleket oszlató species
  - *emollientes* = lágyító species
- Species gargarisma* = gargalizáló
- *pro gargarismate adstringens* = gargalizálni való összehúzó fűszerek
  - — — *emollientes* = torokviznek való lágyító fűszerek
  - *emollientes pro fomento* = lágyító párlatnak való fűszerek
  - *pectorales* = hurut ellen való species
  - *vulneraria* = sebgyógyító species
  - *pro decocto alexipharmaco* = izzasztó decoctumra való species
  - — — *antasthmatico* = fulladás ellen való species
  - — — *antifebrili* = hideglelés ellen való species
  - — — *ant-icterico* = sárgaság ellen való species
  - — — *anti-podagrigo* = köszvény ellen való species
  - — — *anti-scorbutico* = skorbutus ellen való species
  - — — *lactificantes* = vidámitó (por) species
- Syrupus anticausodicus* = szomjúságot oltó szirup
- *diaseceos* = purgáló szirup
  - *emeticus cum vitro antimonii*
  - *quinque radicum aperientium*
  - *rosatus solutivus* (cum senna) = lágyító rózsaszirup
  - *sclerotyricus* = skorbutus ellen való szirup
- Spiritus anodynus minor*
- *aperitivus Penoti*
  - *apoplecticus balsamicus*
  - *carminativus*
  - *cephalicus*
  - *epilepticus puerorum* = gyerekek nyavalyatörés ellen való spiritusza
  - *matricalis* = méh anyának való spiritusz
  - *menstrualis* = felolvasztó spiritusz
  - *urinae volatilis* = vizeletspiritusz
- Taleolae liquiritiae* — *catarrhales*
- Tartarus emeticus*
- Tinctura anodyna* = fájdalmakat enyhítő tinktúra
- — *composita* = essencia anodyna
  - *antihypochondriaca*
  - *antinephritica* = vesefájás ellen való tinktúra
  - *antiphthisica* = aszúkórság ellen való tinktúra
  - *aperitiva dulcificans*
  - *arthritica* = száraz fájdalom ellen való festvény
  - *Martis adstringens* — *aperitiva*
  - *nervino-tonica Martis* = *Spiritus aethereus ferratus*
- Tinctura pectoralis. Elixirium asthmaticum* = melly festvény
- *praeservativa domestica, succica* = védő festvény
  - *stomachica* = *Tinctura amara*
  - *visceralis* — bélfestvény
- Trochisci absorbentes*
- *bechici albi* = hurut ellen való fejer pogácsa
  - — *citrini, nigri*
  - *contra vermes* = geleszta ellen való pogácsa
  - *Gordonii* = veséket erőstítő pogácsa
  - *ad oculos*
  - *sublinguales* = pestis ellen való pogácsa
  - *vitae* = éltető trochiscusok
- Unguentum ad ambusta igne* = égésre való ír
- — — *pulvere pyreo* = puskapor égésre való ír
  - *anodynum* = fájdalmat enyhítő ír
  - *aromaticum* = nervinum
  - *ad atrophiam* = el száradt tagokra való ír
  - *digestivum*
  - *depilativum* = keménységet oszlató ír
  - *depilativ*
  - *carminativum* = szeleket hajtó ír
  - *clismaticum* = klistélybe való ír
  - *ad crines crescendos* = hajnevelő ír
  - *ad haemorrhoides* = súly ír
  - *infrigidans Galeni* = hívesítő ír
  - *nervium* = idegír
  - *mendicorum* = koldusír
  - *ad membra gelu perusta* = hidegtől meg vött tagokra való ír
  - *paralyticum* = elesett tagokra való ír
  - *pectorale* = melyre való ír
  - *pleuriticum* = oldalnyílás ellen való ír
  - *pediculorum* = tetűír
  - *resumtivum* = elszáradás ellen való ír
  - *ad scabiem* = rühesség ellen való ír
  - *somniferum* = álmhozó ír

Unguentum — spleneticum = lépre való ír
 — *contra vermes* = geleszta ellen való ír
 — *ophthalmicum*
 — *ad phthisiasim*
 — *stomachicum ordinarium* = gyomorira való ír
 — *pretiosum* = drága gyomorira való ír
Vitriolum vomitivum

A fenti felsoroláshoz összehasonlításul közlöm, hogy a jelenleg érvényben levő Hivatalos Árszabályban kb 960 gyógyszer szerepel, ezek közül 37 név tartalmaz farmakológiai vonatkozást, viszont a Formulae Normales-ben szereplő 160 gyógyszer-készítmény között már 67-ben találunk hatástani utalást.

A következő listában azokat a neveket közlöm, amelyek farmakológiai vonatkozásúak a fenti listából. Így tehát a gyógyszerész feltétlenül ismerje azokat és rajtuk keresztül a gyógyszer hatását, illetőleg alkalmazásuk módját. Csak azoknak a latin neveknél közlöm a magyar jelentését, amelyeknek magyar megnevezése a forrásokból kitűnik.

Absorbens
Contra abortum = idétlen szülés ellen való
Acovistica = hallásra való
Adsorbens = felszívó
Adstringens
Anodinus = szülőfájdalom nélküli, fájdalmat enyhítő
Antisepticus
Antiphthisica = asszükórság elleni
Antiscorbutica = senyvedt rothadás elleni, vérnek senyvedt rothadása elleni
Antispasmodicus = görts elleni
Antidotale = mérge ellen való
Antifebrile = lázellenes, hideglelés ellen
Antipodagrica = köszvény ellen
Anticolicus = hasrágás ellen
Antiepilepticus = nehéz nyavalya ellenes
Anticausodicus = szomjúságot oltó
Antihypochondriaca
Antinephritica
Antipodagricus
Antiscorbuticus
Anthastmaticus
Antihecticum
Agregativarum
Analepticus = szíverősítő
Ad ambusta igne = égésre való
Apoplecticus = gutatítés elleni
Aperitiva = ereket nyitó, haslágyító
Aphrodisiaca = férfiúságot indító
Ad ardorem ventriculi = gyomorégés ellen
Alexipharmaca = izzasztó
Asthmaticus = fulladás elleni
Arthritica = köszvény elleni, száraz fájdalom ellen
Ad atrophiam = elszáradt tagokra való
Antivenereum = franzu ellen való
Bechicus = hurút ellen való
Ad calculum = kő ellen való
Carniola
Catharticum = purgáló
Catarhalis
Cardiacum
Carminativa = szelek ellen való
Carbunculi
Contra casum = aludt vért oszlató
Cholagogum = epét purgáló
Clysmaticum, pro clysteribus = klistélybe való
Cephalicus = fejerősítő
Cordialis = szíverősítő
Ad crines crescendos = hajnövelő
Pro cucupha = sarkába való fejerősítő
Defensivum = védő
Dentiens = fogzó
Dentifricium = fogdörgölő, fogtisztításra való

Depilativum
Diaphoreticum
Digestivus = oszlató
Diasereos = purgáló
Diureticum
Diagorac
Ad dolores
Dysenterica = vérhas ellen való
Ad dystochiam = nehéz szülés ellen való
Ad dysuriam = vizelet akadása ellen való
Emmenagogum = holdszámot indító
Emolliens = lágyító
Emeticus = hánytató
Epileptica = nyavalyatörés ellen
Pro epithemate cordis = szívre burító
 — — *heparis* = májra burító
Equorum = lovaknak való
Exsiccans
Febrilis, febrifugum = hideglelés ellen való
Ad fluorem album = asszonyok fejer folyása ellen való
Ad fonticulos = kutacsi, fontanellára való
Pro fomento = párlatnak
Foetum corroborans = magzatot erősítő
Fumalis = füstölő
Gar garisma, pro gar garismate = gargarizáló
Gelu per usta = hidegtől meg vött
Gingivalis = intesztívó
Ad gonorrhoeam = mag folyás ellen való
Haly abatis = asszükórság ellen való
Ad hemorrhoides = sülyre való
Ad hernias = megszakadás ellen való
Hysterica = méh anyának való
Hypnoticus = álmhozó
Hydrobiae
Hydropicum = vízkórság ellen való
Hydragogum = vizes nedvességet purgáló
Hypochondriaca
Infantum = csecsemőknek való
Infrigidans = hívesítő
Ischiadicum = tsipó tsont fájdalma ellen való
Lactificantes = vidámító
Lativerium
Laxans, laxativum = hashajtó
Lenitivum = haslágyító, gyengén hajtó
Magicus = babonázás ellen való
Magnamitatis, Magnanimitatis = bátorító
Malacticum = puhító
Ad mamillas = tsetsre való
Matricalis = méh anyának való
Ad membra = tagokra való
Menstruale = hold számot indító, felolvasztó
Nephritica = vesefolyás ellen való
Nervinum = inakat erősítő, idegre való
Nervino-tonica
Ad oculos = szemre való
Odontalgicus = fogfájás ellen
Ophthalmicus = szemre való
Osteocolla = tsont forrasztó
Ad palpitationis
Panchymagogum = mindennemű nedvességet purgáló
Paralyticus = el esett tagokat erősítő
Paralyseos
Pectorale = hurut ellen való
Pestilentielle = pestis ellen való
Pediculorum = tetű ellen való
Phagedenica = etető
Pleuriticus = oldal nyilalás elleni
Ad phthisiasim
Polychrestus = sok hasznú
Praeservativa = védő
Prophylacticum
Puerorum = gyerekeknek való
Purificans = vértisztító
Purgans
Resolvens = oszlató
Resumtivum = el száradás ellen
Ad scabiem, scabios = rühesség ellen való
Sclerotivus = scorbutus ellen való
Somniferum = álmhozó
Spleneticus = lépre való, rázt oszlató
Stomachalis, stomachicum = gyomorerősítő

Strumale = gelyvára való, golyvára való
Sternutori = prüszköltető
Sypticum
Sublingualis = (pestis ellen való)
Temperans
Ad tussim = hurut ellenes
Ad ulcera = fekélyekre való
Urina = vizelet
Vesicatorium = hólyagszivató
Contra vermes = giliszta ellenes, geleszta ellenes
Visceralis = bélnek való, belső részeket áltatható
Vitae = étető
Vomitivum = hánytató
Vulneraria = sebre való, sebgyógyító

A következőkben néhány olyan szót sorolok fel, amelyek az akkori gyógyszerész természettudományi, biológiai műveltségéhez hozzátartoztak:

Alcis, anquilla, aprus, ardea, azungia
Blatta, bos, bufo
Caballus, canis, cancer, caput, capo, caro, carpio, catus, cephalus, cervus, cetus, chela, cobra, corallia, cor, cornus, ciconia, cranium, crinis, cuniculus
Dens, draco
Elephas, embryo, equus, erinaceus
Fel, fermentum, foetum, fonticulus
Gingiva
Hepa, hirundo, hyppopotamus, hircis, homo
Infans
Laterus, lapis, lepus, lingua, lucius, lumbricus
Mamilla, mandibula, medulla, membrum
Nervus, nephrus
Oculus, os, osteus
Palpitatio, pectus, pediculus, pes, perca, pila, piscis, pleura, priapus, puer
Rana, ranula, rhinocerus, ruptura
Sanguis, sclerosus, serpens, sebum, sepra, spina, sperma, spongia, spuma, somnus, stomachus
Talus, taurus, taxus
Ventriculus, vermis, vipera, virgo, viscera, vitulus, vulnus, vulpo

A forrásművekben található néhány érdekesebb gyógyszeről szeretnék még röviden említést tenni Ezek a következők:

Aqua lumbricorum terrestris coctum
 — *Reginae Hungariae* = *Spiritus rosmarini*
Arungia hominis — *canis* — *leporis* — *serpentis* — *ursi* — *taxi* — *viperarum*
Belladonnae folium — *Solani furiosi folium*
Bufo exsiccatus
Cereoli simplices = egyszerű viaszszálak
Electuarium diatesseron seu Theriaca
 — *diascordion*
Eplementum ad dentes
Fermentum panis = tészta élesztő
Folium nicotianae (1860-ig hivatalos!)
Hepar anquillae = angolna máj

J. v. Liebig

Liebig alapította a világ első kémiai tanlaboratóriumát Giessenben és lelkesen dolgozott annak kiépítésén. Ez ügy érdekében egy hesseni miniszternek a következőket írta: „Nagyméltóságodnak a tudományok iránti közismert érdeklődésére hivatkozva...”. Ugyanakkor egy vele jó barátságban volt miniszteri tanácsosnak így ír: „Az Ön kormányának egyetemünk ügye iránti közismert nemtörődömsége ismeretében arra kérem Önt, lenne szíves kérelmemet erőteljesen támogatni”. A címzésnél Liebig a két levelet felszerelte és a katasztrófa elkerülhetetlennek látszott. Az történt azonban, hogy a legközelebbi ülésen a tanácsos és minisztere mosolyogva kicserélték leveleiket, és a papíros háború zavartalanul folyt tovább.

*

Lapis haematitis = vér-kő
Lapis carpiionum = ponty-kő
 — *stellaris* = csillagkő
Mandibula lucii = tsuka áll tsontja
Mater perlarum = gyöngyház
Medulla cervi = szarvas csont veleje
 — *vituli* = borjú csont veleje
Mumia
Sal mirabile Glauberi
Sanguis draconis
 — *hirci*
Theriaca seu Electuarium diatessaron
Torna solis seu Basetta rubra
Thea viridis
Usnea cranii humani = ember koponyán termő moh
Unicornu marini rasura = reszelt tengeri egyszarv
Unguentum de nicotiana = dohány ír
 — *ad ranulam linguae* = nyelv békájára való ír
Suppositora = al felbe való tsap
Zibethum = pézsma matska hulladékja
Cranii humani rasura
Caput mortuum
Denses agni, — *elephanti*
Lapis a felle bovis
Ossa de corde cervi
Pulvis oculorum cancerorum
Unicornu fossile
Aqua seu Balsamum embryonis
Cineres bufonum — *genistae* — *Jovis*

Az előadottak alapján meggyőződhetünk róla, hogy a 200 évvel ezelőtt működő gyógyszerész igen jelentős biológiai és farmakológiai szókinccsel rendelkezett Természetesen számba kell venni a tudomány akkori fejlettségét Mindenesetre sokkal közelebb állt a természethez, akár az állattani, akár a növénytani ismereteit tesszük mérlegelés tárgyává

ZUSAMMENFASSUNG

Verfasser bespricht solche Arzneimittelnamen, welche eine pharmakologische Beziehung haben und die im XVIII. Jahrhundert in den verschiedenen Ausgaben der in Ungarn bekannten Pharmacopoea Austriaco-Provincialis, in der Taxa Pharm. Posoniensis, im derzeitigen Déri-Museum aufbewahrtem Laboratoriumsbuch der Goldenen Einheitsapotheke vorkommen. Von der grossen Zahl der Benennungen wird die Konklusion gezogen, dass der Apotheker des XVIII. Jahrhunderts mit weiten pharmakologischen Kenntnissen versehen war

(Budapesti Orvostudományi Egyetem Gyógyművelési és Drogismereti Intézet, Budapest, VIII. Ullői út 26)

Érkezett: 1958 XII 7

Liebig gyakornokai egyszer nagyon elkécsé cikkeztek a laboratóriumba. Mulasztásuk tudatában zavartan léptek be egyenként a terembe. Liebig munkaasztalánál ülve egy ideig nézte őket, majd megszólalt: „No végig, jönnek az urak! Pontosan úgy mint a filtrálásnál, cseppenként”

*

Liebig olykor nagyon maliciózus tudott lenni. Beszéltek, hogy egyszer egy diákja azzal állt elő nagy büszkén, hogy felfedezett egy általános oldószert „Ügy”, mondta Liebig, „és mit ért ön általános oldószert alatt?” „Hát”, mondá a fiatal ember némi zavarral, „egy olyan folyadékot, amelyben mindent fel lehet oldani.” „Nagyszerű”, volt Liebig válasza, „és mi-ben szándékozik ön ezen oldószert tartani?”

[Schw. Ap. Ztg. 96 975 (1958)]

R. B.